

Mauri Kotamäen erittely Suomen Senioriliikkeen eläkeindeksiä koskevasta kansalaisaloitteesta on mainiota luettavaa. Se on faktantarkastusta parhaimmillaan. Mutta samalla se on murheelista luettavaa siinä mielessä, että se osoittaa, että hatarilla ja paikkansapitämättömillä ”vaihtoehtoisilla faktoilla” voi Suomessakin päästä pitkälle ja saada massat mukaan. Yllättävää aloitteessa ehkä oli se, että sitä kannattivat myös monet valtakunnan politiikassa meritaitoneet, joiden olisi kuvitellut hallitsevan faktat tai ainakin tarkistavan ne.

Eläkeläisköyhyyden – johon kommenttini keskittyi – hoitoon eläkeindeksin muutos olisi ollut tehoton lääke, kuten Kotamäki ja Olli Kärkkäinen aiemmin tässä lehdessä (YP 5/17) ilmentyneessä artikkelissaan osoittavat. Tätä taustaan vasten Senioriliikkeen ajatus työeläkeindeksin korottamisesta eläkeläisten köyhyyden torjumiseksi vaikuttaa kummalliselta. Toimeentulo-ongelmista kärsivät ennen muuta pelkkää takuueläkettä saavat, ja jos köyhyyden hoitoon keinoja etsitään – niin kuten Kotamäki ja Kärkkäinen osoittavat – tähän tehtävään kaikkein tehokkain keino olisi takuueläkkeen nostaminen.

Kotamäki kirjoittaa: ”Yksittäisten eläkeläisten työeläkkeiden bruttomäärien suhteuttaminen yhden hengen kotitalouden käytettävissä oleviin tuloihin on kuin omenoiden ja appelsiinien vertaamista keskenään.” En ihan saa kiinni, mitä Kotamäki ajaa tällä takaa. Itse näen oman merkityksensä siinä, että yksittäisen eläkkeensaajan tuloja verrataan esimerkiksi väestön keskituloon tai keskimääräiseen palkkatasoon. Näin saadaan kuvaa tietoa eläkkeen suhteellisesta tasosta yhtäältä yli ajan ja yhtäältä eri maiden välillä.

Näin on menetelty vaikkapa Tukholman yliopiston projektissa Social Citizenship Indicators, jonka tuloksista käy ilmi, että minimieläkkeet niin Suomessa kuin Ruotsissakin ovat menettäneet suhteellista korvaustasoaan enemmän kuin Norjassa ja Tanskassa. Mutta tällaisten tarkastelujen perusteella ei voida köyhyyden laajuudesta luonnollisestikaan sanoa oikein mitään. Näin siksi, että pientä eläkettä saava henkilöä voi saada muita tuloja tai elää suurempia tuloja saavan puoliskon kanssa. Kotamäki antaa hyviä esimerkkejä yksilökohtaisen ja pelkkiin eläketuloihin keskittyvän tarkastelun puutteista.

Entäpä sitten eläkeläisköyhyys? Miten Suomi poikkeaa muista maista? Kuva eläkeläisköyhyydestä ja Suomen suhteellisesta asemasta riippuu ensinnäkin siitä, mitä mittaria käytetään. Toiseen Suomen luvut muuttuvat varsin paljon eri vuosien välillä.

Jos käytetään Luxembourg Income Studyn tietoja, niin alemmalla 40 prosentin köyhyysrajalla Suomessa on muihin maihin verrattuna varsin vähän eläkeläisköyhyyttä. Kun köyhyysrajaa nostetaan 60 prosenttiin Suomen (ja Ruotsin) suhteellinen tilanne huononee merkittävästi. Peruseläketurva on kattava, mutta ei ehkä kaikin osin riittävä.

Kansalaisaloitteen antama kuva eläkeläisköyhyyden laajuudesta on, kuten Kotamäki osoittaa, virheellinen. Senioriliike puhuu 330 000 eläkeläisestä, Kotamäki korjaa luvun 166 000:een. Jos keskitytään siihen porukkaan, joka periaatteessa on Senioriliikkeen asiakaskuntaa – eli yli 65-vuotiaisiin – päädytään vieläkin alhaisempiin lukuihin (137 000 vuonna 2015).

Suomessa köyhyysrajan molemmin puoli elää huomattava joukko eläkeläisiä. Siksi köyhyysluvat ovat herkkiä käytettävälle köyhyysrajalle – siis onko se 40 vai 60 prosenttia. Köyhyysrajan absoluuttinen euromäärä riippuu myös koko väestön mediaanitulon muutoksista, mikä voi huomattavastikin nostaa tai laskea suhteellisia köyhyyslukuja. Nopean talouskasvun kaudella eläkeläisköyhyydellä on taipumus lisääntyä – ja laskukausina vähentyä. Esimerkiksi vuonna 2007 65–74-vuotiaiden köyhyysaste oli 16,5 prosenttia ja yli 75-vuotiaiden peräti 30,8 prosenttia. Vuonna 2008 alkaneen laman seurauksena vastaavat luvut vuonna 2015 olivat Tilastokeskuksen tietojen mukaan 8,1 ja 18,6 prosenttia.

Todellisuus on useimmiten kompleksinen ja moniulotteinen. Siksi on helppo yhtyä Kotamäen loppukaneettiin, että ”epätiedon korjaaminen on jokaisen asiantuntijan, virkamiehen ja tutkijan vastuulla”. Mutta taistelu voi olla turhauttavaa. Poliittista uskoa vastaan näet on vaikea taistella, sillä kuten Sanassa sanotaan: ”Mutta usko on luja luottamus siihen, mitä toivotaan, ojentautuminen sen mukaan, mikä ei näy.”